

УДК 597.2/5:502.74

СУЧАСНИЙ СТАН ІХТІОФАУНИ РІЧКИ МЕЛЬНИЦЯ

А. В. Юськов

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності «Водні біоресурси та аквакультура»,
навчально-науковий інститут агроекології та землеустрою
Науковий керівник – к.вет.н., доцент Т. В. Полтавченко

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна.*

Статтю присвячено дослідженню видового складу іхтіофауни річки Мельниця. Зроблено аналіз зменшення чисельності популяції аборигенних видів риб та зазначено фактори, що негативно вплинули на її стан. Проведено дослідження видового складу аборигенної іхтіофауни, зміна її якісних та кількісних характеристик.

Ключові слова: риба, іхтіофауна, рибні запаси, екотони, гідроценози, іхтіоценоз, екосистема.

The article is devoted to the study of the species composition of the ichthyofauna of the Melnytsia River. An analysis of the decline in the population of aboriginal species of fish is presented, and the factors that negatively affected its condition are indicated. A study of the species composition of the aboriginal ichthyofauna, changes in its qualitative and quantitative characteristics, was conducted.

Keywords: fish, ichthyofauna, fish stocks, ecotones, hydrocenoses, ichthyocenosis, ecosystem.

Видове різноманіття аборигенної іхтіофауни малих річок, її кількісний та якісний склад значно зменшується завдяки постійному антропогенному навантаженню на екосистеми. Відбувається постійна зарегульованість та деградація русел річок, зменшення коефіцієнта звивистості, погіршення умов існування їх гідроценозів і гідробіонтів, як результат відбувається постійне скорочення видового різноманіття іхтіофауни [1; 3; 4].

Внаслідок людської діяльності, питання відродження малих річок та їх аборигенної іхтіофауни у системі реабілітації природних екотонів залишається надзвичайно актуальним, оскільки на сьогодні стан відтворення іхтіофауни ценозів природних екосистем складає тільки 69% [1; 2].

Прісні водойми України налічують 114 видів міног і риб 72 родів, 26 родин та 16 рядів, власне серед представлених родин домінуючою є родина коропових (42 види), бичкових (16) та окуневих (10). На підставі порівняльної характеристики сучасного стану іхтіофауни виявлено суттєве зменшення видового складу основної частини річкових басейнів та падіння загальної чисельності популяції риб, що тісно пов'язано з негативним впливом господарської діяльності на біоценози, гідроценози та екосистеми в цілому. Деякі види риб прісноводних водойм, а це приблизно 24 таксонів 5 родин, вже зараз потребують спеціальної охорони на рівні Червоної книги України [3; 4].

Більшість наукових досліджень, що присвячені вивченню сучасного стану та складу іхтіофауни Полісся, не вичерпно описані і мають фрагментарний характер [2]. Варто відзначити вагомий роль у напрямі досліджень фауністичного моніторингу водойм та збереження їх іхтіофауни таких науковців, як Гриба Й. В., Кунчика Т. М., Мосніцького В. О. та Мовчана Ю. В. У своїй роботі [3] Ю. В. Мовчан розглянув різноманітні аспекти складу іхтіофауни України, аналізуючи не лише чисельність, розповсюдження та нові види, але й звертаючи увагу на питання зникнення певних видів та сучасні зміни в номенклатурі

таксонів. Це сприяє розширенню нашого розуміння біорізноманіття України. Робота Ю. В. Мовчана має ключове значення для наукової спільноти та сприяє збагаченню нашого розуміння історії та сучасного стану іхтіофауни на території України [3].

Метою нашого дослідження було проаналізувати проблеми зменшення видового різноманіття іхтіофауни річки Мельниця (притока Горині), виявити фактори, що негативно вплинули на відтворення її аборигенної іхтіофауни.

Аналізуючи видове різноманіття іхтіофауни нами були використані наукові джерела [3; 4], а також було проведено аналіз уловів місцевих рибалок безпосередньо на місцях проведення досліджень, та результати власних польових досліджень з вивчення впливу біотичних та абіотичних чинників на відтворення аборигенної іхтіофауни р. Мельниця та стійкості річкових іхтіоценозів. Вивчалася динаміка видового складу популяції аборигенної іхтіофауни, зміна якісних та кількісних характеристик.

Дослідження видового складу іхтіоценозу, яке проводилося у осінній та весняний періоди показали, що іхтіофауна р. Мельниця представлена 15 видами риб, які належать до 6 родин: коропові, щукові, в'юнові, колючкові, окуневі та головешкові (табл. 1). До ряду Коропоподібні – Cypriniformes G. (1909) належать родина Коропові – Cyprinidae F. (1822), яка представлена такими видами: Головень європейський – *Leuciscus cephalus* L. (1758); Плітка звичайна – *Rutilus rutilus* L. (1758); Краснопірка звичайна – *Scardinius erythrophthalmus* L. (1758); Верховодка звичайна – *Alburnus alburnus* L. (1758); Гірчак європейський – *Rhodeus sericeus* B. (1782); Карась сріблястий – *C. auratus gibelio* B. (1782); Плоскірка європейська – *Blicca bjoerkna* L. (1758); Карась звичайний або золотистий – *Carassius carassius* L. (1758); Пічкур звичайний – *Gobio gobio* L. (1758). Остання родина представлена найбільшою чисельною іхтіофауни річки Мельниця та склала 60% від загальної кількості. До ряду Щукоподібні – Esociformes B. (1858) – належать родина Щукові – Esocidae C. (1816), яка в іхтіофауні річки представлена видом Щука звичайна – *Esox lucius* L. (1758); до ряду Колючкоподібні – Gasterosteiformes G. (1909) належить родина Колючкові – Gasterosteidae G. (1816), що представлена одним видом Колючка триголкова звичайна – *Gasterosteus aculeatus* L. (1758). Родина В'юнові – Cobitidae S. (1839) в іхтіофауні річки була представлена одним видом – В'юн звичайний – *misgurnus fossilis* L. (1758). До ряду Окунеподібні – Perciformes B. (1859) належить родина Окуневі Percidae C. (1816), що представлена двома представниками Окунь звичайний – *Perca fluviatilis* L. (1758) та Йорж звичайний – *Gymnocephalus cernuus* L. (1758), а також родина Головешкові – Odontobutidae H. et G. (1993) з представником Головешка ротань – *Percottus glenii* D. (1877). Узагальнена інформація наведена нижче у таблиці.

На ділянці річки, де відбувається збільшення водного потоку та трансформація біогенних елементів, спостерігається наявність стійких популяцій риб та сформованих іхтіоценозів.

На відрізьку річки, де швидкість течії зменшилася через установку руслового шлюзу, рибна фауна складалася з дев'яти видів, з яких вісім належали до лімнофільних видів. Слід зауважити, що лімнофільні види, такі як верховодка, краснопірка, гірчак та ротань, були присутні виключно на цьому відрізьку річки через знижену швидкість течії внаслідок гідротехнічних споруд.

Таблиця

Наявність аборигенної іхтіофауни на різних ділянках річки Мельниця (станом на 2021 рік)

№	Вид риб українською	Вид латиною	Гирлова ділянка	Ділянка біля гідровузла	Витік річки
<i>Родина Коропові - Cyprinidae</i>					
1	Плітка звичайна	<i>Rutilus rutilus</i> (Linnaeus, 1758)	++	-	+
2	Краснопірка звичайна	<i>Scardiniu erythrophthalmus</i> (Linnaeus, 1758)	+	+	+

продовження таблиці

3	Верховодка звичайна	Alburnus alburnus (Linnaeus, 1758)	++	+	+
4	Головень європейський	Leuciscus cephalus L. (1758)	+	-	*
5	Гірчак європейський	Rhodeus sericeus B. (1782)	+	+	+
6	Карась сріблястий	Carassius gibelio (Bloch, 1782)		+	+
7	Плоскирка європейська	Blicca bjoerkna L. (1758)	++	-	+
8	Карась звичайний	Carassius carassius L. (1758)	*	*	*
9	Пічкур звичайний	Gobio gobio L. (1758)	+	+	+
<i>Родина Окуневі Percidae C. (1816)</i>					
10	Окунь звичайний	Perca fluviatilis L. (1758)	+	+	+
11	Йорж звичайний	Gymnocephalus cernuus L. (1758)	+	-	-
<i>Родина Щукові – Esocidae C. (1816)</i>					
12	Щука звичайна	Esox lucius L. (1758)	+	-	*
<i>Родина Головешкові – Odontobutidae H. et G. (1993)</i>					
13	Головешка ротань	Percottus glenii D. (1877)	+	+	+
<i>Родина Колючкові – Gasterosteidae G. (1816)</i>					
14	Колючка триголкова	Gasterosteus aculeatus L. (1758)	+	+	+
<i>Родина В'юніві – Cobitidae S. (1839)</i>					
15	В'юн звичайний	Misgurnus fossilis L. (1758)	*	-	-

Примітки: представленість видів риб за чисельністю:

++ – поширений, численний вид, + – вид утворює локальні популяції,

* – зареєстровано поодинокі екземпляри, - – повна відсутність на ділянці річки.

Таким чином, до представників іхтіофауни, що натуралізувалися в річці незалежно від ступеню антропогенного порушення, можна віднести лімнофільних гідробіонтів – карася звичайного, окуня та триголкову колючку, а також реофіла – пічкура звичайного. Ці види характеризуються значним адаптивним потенціалом, основна частина яких приурочена до мало проточних біотопів.

Оцінку стану іхтіоценозу природних водойм ми здійснювали відносно наукових досліджень, які проводились науковцями в попередні роки а також на основі наших спостережень. Так, в порівнянні з початком ХХ ст. видовий склад аборигенних видів риб у досліджуваних водних об'єктах Західного Полісся Рівненської області зазнав суттєвих змін. Посилаючись на наукову літературу, відомо, що в річковій мережі з'явилося 6 нових видів вселенців – акліматизованих та інвазійних, а також є види, що зникли, або малочисельні та потребують охорони [3; 4].

В результаті проведеного дослідження було встановлено, що склад іхтіофауни річки Мельниця представлений 15 видами риб, представники яких належать до 4 рядів та 6 родин. За видовим складом домінував ряд коропоподібні, який був представлений 9 видами, що склало 60% від загального складу аборигенної іхтіофауни. Для покращення іхтіологічної ситуації необхідно впровадити забезпечення постійного моніторингу за відродженням аборигенної іхтіофауни, яке буде можливе лише при мінімізації втручання людини в природні екосистеми, а сам процес природного відтворення та поновлення іхтіофауни стане можливим, тільки при створенні сприятливих умов та належній охороні водних живих ресурсів.

1. Кадастр іхтіофауни Рівненської області : монографія / за ред. Мошинського В. С., Гроховської Ю. Р. Рівне : Тзов «Дока центр», 2012. 210 с. 2. Гриб Й. В. Відновна іхтіоекологія (реабілітація аборигенної іхтіофауни природних водойм України) / за ред. Й. В. Гриба, В. В. Сондака. Рівне : Волинські обереги, 2007. 640 с. 3. Мовчан Ю. В. Зауваження до складу іхтіофауни України (нечисленні, рідкісні, зниклі і нові види) та сучасні зміни в номенклатурі її таксонів. *Збірник праць зоологічного музею*. 2006. № 38:34–43. С. 34–51. 4. Щербуха А. Я. Іхтіофауна України у ретроспективі та сучасні проблеми збереження її різноманіття. *Вісник зоології*. 2004. Вип. 38(3). С. 3–18.